

**Handreiking voor de invulling van
ondersteuningsniveau 2 en 3
bij het vermoeden van
Ernstige Enkelvoudige Dyslexie**

VERSIE 2.0

Nederlands
Kwaliteitsinstituut
Dyslexie

Samenstelling van de werkgroep:

Jolanda Roelfsema, NKD

Boukje Toering, NKD

Maud van Druenen, Expertisecentrum Nederlands

Chris Struiksma, NKD

Marijke van Grafhorst, NKD

Evelien Krikhaar, Expertisecentrum Nederlands

Cindy Teunissen, Expertisecentrum Nederlands

Danielle Kamerman, RVS Breda EO, primair onderwijs

Deze Handreiking beschrijft de concrete, inhoudelijke invulling van ondersteuningsniveau 2 en 3 binnen het proces dat doorlopen wordt van een vermoeden van ernstige, enkelvoudige dyslexie (EED) tot diagnostiek en behandeling. Het proces staat beschreven in de **Leidraad vergoedingsregeling dyslexie van onderwijs naar zorg**. Deze twee documenten samen stellen de betrokkenen in staat het proces van signalering naar diagnostiek inhoudelijk, organisatorisch en praktisch vorm te geven en te verantwoorden. Bij een vermoeden van EED wordt het **Leerlingdossier Dyslexie** gebruikt om alle informatie te bundelen ten behoeve van de diagnostiek. De Leidraad, deze Handreiking en het Leerlingdossier vormen samen één geheel.

© 2019

Colofon

Deze handreiking is ontwikkeld in opdracht van het *Masterplan Dyslexie* en nader bijgesteld in het kader van het *Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie* (**dyslexiecentraal.nl**) door het Nederlands Kwaliteitsinstituut Dyslexie en het Expertisecentrum Nederlands.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding	4
1.2 Doel	4
1.3 Uitgangspunten	5
1.4 Inhoud	5
1.5 Doelgroep	6
2. Ondersteuningsniveaus, achterstand en hardnekkigheid	7
2.1 Ondersteuningsniveau 1 (ON1): Goed onderwijs in klassenverband	8
2.2 Ondersteuningsniveau 2 (ON2): Extra begeleiding in de klas	8
2.3 Ondersteuningsniveau 3 (ON3): Specifieke lees- en spellinginterventies	8
2.4 Gestapelde zorg	9
2.5 Het aantonen van hardnekkigheid	9
2.6 Het aantonen van achterstand	9
3. Werkzame componenten extra ondersteuning bij lezen en spellen	11
4. Ondersteuningsniveau 2 (ON2): Extra begeleiding in de klas	13
5. Ondersteuningsniveau 3 (ON3): Specifieke lees- en spellinginterventies	15

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Sinds de invoering van de Jeugdwet per 1 januari 2015 is de bekostiging en uitvoering van het beleid met betrekking tot Ernstige, Enkelvoudige Dyslexie (EED) onderdeel geworden van het beleid Jeugdzorg binnen de afzonderlijke gemeenten. Vanuit het Masterplan Dyslexie, o.a. uitgevoerd door het Expertisecentrum Nederlands, is in 2015 samen met het NKD de **Leidraad vergoedingsregeling dyslexie van onderwijs naar zorg** opgesteld waarin de procedure van doorverwijzing naar de vergoede EED-zorg wordt beschreven. Er blijkt echter onduidelijkheid te zijn over de ondersteuning die een school moet bieden op ondersteuningsniveau 2 en 3 om een uitspraak te kunnen doen over de hardnekkigheid van de lees-/spellingproblematiek. Hardnekkigheid en achterstand zijn de belangrijkste criteria voor een vermoeden van dyslexie. In deze handreiking geven we een concrete uitwerking van de manier waarop de begeleiding op ondersteuningsniveau 2 en 3 op school kan worden vormgegeven om dit vermoeden te kunnen onderbouwen.

Deze tweede versie is een herziening van de eerdere op grond van praktijkervaringen en inzichten, in opdracht van het Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie. De nadruk is meer komen te liggen op het onderwijscontinuüm (continuüm voor de zorg) en op de werkzame begeleidingscomponenten. Zo worden scholen in staat gesteld beredeneerde keuzes in hun aanpak te maken en een eventuele verwijzing te onderbouwen.

1.2 Doel

Het doel van deze handreiking is tweeledig:

- Betrokkenen uit het onderwijsveld hebben kennis over de inhoud van de ondersteuningsniveaus en kunnen hier praktisch invulling aan geven. Wat zijn de verschillen tussen de ondersteuningsniveaus en hoe kun je de verschillende niveaus vormgeven? Zij kunnen hun handelen op navolgbare wijze verantwoorden ten behoeve van de dossiertoetsing door de poortwachter.
- De poortwachter is in staat om (op grond van kennis over de inhoud van de ondersteuningsniveaus) bij de dossiertoetsing de geboden ondersteuning op waarde te schatten en op grond van respons op interventie de hardnekkigheid te beoordelen en een eventuele verwijzing te onderbouwen.¹

¹ Zie **Profiel voor een Poortwachter EED-zorg volgens de richtlijnen van het NKD** (in ontwikkeling).

Deze handreiking wil een brug tussen onderwijs en zorg slaan met als uiteindelijk doel dat iedere leerling met (ernstige) lees- en/of spellingproblemen de juiste ondersteuning krijgt.

1.3 Uitgangspunten

In deze handreiking wordt uitgegaan van normatieve criteria, werkbare componenten en praktische haalbaarheid.

1. Normatieve criteria: de criteria waar aanpakken, materialen en programma's aan moeten voldoen op ondersteuningsniveau 2 en 3.
2. Werkbare componenten: de inhoudelijke componenten, waarvan op grond van onderzoek en praktijk bekend is dat zij een effect hebben op de lees- en/of spellingontwikkeling.
3. Haalbaarheid: de gekozen aanpakken, materialen en programma's zijn binnen de basiszorg van de school praktisch realiseerbaar.

De normatieve criteria betreffen de uitvoeringseisen. De werkbare componenten betreffen de inhoud. Om de gebruiker handvatten te geven, worden suggesties gedaan voor haalbare aanpakken en materialen die meerdere werkbare componenten in zich hebben en voldoen aan de normatieve criteria. De lijsten met suggesties in deze handreiking zijn nadrukkelijk niet uitputtend en uitsluitend bedoeld ter illustratie. Het blijft de taak van de school om vast te stellen of de gekozen aanpak voldoet aan de normatieve criteria, werkzame componenten bevat én aansluit bij de onderwijsbehoeften van de leerling voor wie deze wordt ingezet. Het kan nodig zijn om voor elke leerling een andere keuze te maken uit de beschikbare aanpakken.

1.4 Inhoud

In hoofdstuk 2 wordt allereerst het kader van het werken met ondersteuningsniveaus vanuit het onderwijscontinuüm geschetst. In hoofdstuk 3 worden, op grond van wat nu bekend is uit onderzoek en praktijk, werkzame componenten voor lees- en spellingbegeleiding beschreven, opdat gebruik gemaakt wordt van aanpakken waarvan is aangetoond dat zij effectief zijn². In hoofdstuk 4 en 5 worden het tweede en derde ondersteuningsniveau concreet uitgewerkt.

² Deze lijst is voortdurend onder constructie en wordt bijgewerkt wanneer nieuw onderzoek tot nieuwe inzichten leidt.

1.5 Doelgroep

- Leerkrachten van groep 2 t/m 8, intern begeleiders en remedial teachers die met elkaar het onderwijs op ondersteuningsniveau 1 t/m 3 vormgeven.
- Samenwerkingsverbanden Passend Onderwijs die deze handreiking kunnen gebruiken bij de vertaalslag naar de basisondersteuning.
- Poortwachters die op grond van het dossier kunnen beoordelen of een leerling in aanmerking komt voor doorverwijzing naar de zorg (volledigheid dossier en onderbouwing van hardnekkigheid en achterstand).
- Zorgaanbieders die met behulp van de handreiking leerlingdossiers kunnen toetsen op de criteria van hardnekkigheid en achterstand en een preadvies t.b.v. diagnostiek en EED-behandeling kunnen uitbrengen (nadere onderbouwing hardnekkigheid en het inschatten van eventuele belemmerende comorbiditeit).
- Schoolbesturen die met de handreiking kunnen toetsen of de kwaliteit van het onderwijs voldoet, in het bijzonder ondersteuningsniveau 2 en 3, voor wat betreft lezen en spellen.
- Gemeentebesturen die kunnen (laten) toetsen of het onderwijsdossier op orde is.

2. Ondersteuningsniveaus, achterstand en hardnekkigheid

Onderstaand schema (Figuur 1) geeft de ondersteuningsniveaus weer met de bijbehorende stappen die gezet moeten worden door de school (stap 1 t/m 6) en door de zorg in afstemming met de school (stap 7 en 8). Bij het schema dient opgemerkt te worden dat bij 7-8 % van de leerlingen dyslexie wordt vastgesteld middels psychodiagnostisch onderzoek (stap 7) en dat 4% procent een gespecialiseerde behandeling zal krijgen (stap 8) binnen de vergoede zorg. Dit zijn de leerlingen met een EED-diagnose. Ondersteuningsniveau 1 t/m 3 (stap 1 t/m 6) behoren tot de basisondersteuning van de school.

ONDERSTEUNINGSNIVEAU	STAP	
Niveau 1 Goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband	1 Kwaliteit instructiegedrag en klassenmanagement	BASISONDERSTEUNING
	2 Juist gebruik van effectieve methodes ³	
	3 Gebruik leerlingvolgsysteem	
Niveau 2 Extra begeleiding in de klas door de leerkracht (zwakste 25% van de leerlingen)	4 Vaststellen van potentiële uitvallers en voldoende differentiatie in de klas	
Niveau 3 Specifieke interventies uitgevoerd en/of ondersteund door de zorgspecialist in de school (zwakste 10% van de leerlingen)	5 Vaststellen leerlingen met ernstige lees-/spellingproblemen en instructie individueel of in kleine groepjes	
	6 Vaststellen van achterstand en hardnekkigheid: vermoeden van dyslexie	
Niveau 4 Diagnostiek en behandeling in het zorginstituut (zwakste 4% ⁴ van de leerlingen)	7 Vaststellen van dyslexie (psychodiagnostisch onderzoek)	
	8 Gespecialiseerde dyslexiebehandeling	

Figuur 1: Onderwijscontinuüm (Struiksmā, 2005)

³ Lees- en spellingmethodes verschillen onderling in hoe gemakkelijk of moeilijk ze het u maken om te intensiveren naar ON2.

⁴ Landelijk gezien scoort 7% van de leerlingen 3x E achter elkaar. Een deel van deze leerlingen (landelijk globaal 4%) stroomt door naar de EED-behandeling (zie [Leidraad vergoedingsregeling dyslexie van onderwijs naar zorg](#)). Voor alle leerlingen met een zwakke technische leesvaardigheid die om welke reden dan ook niet in aanmerking komen voor behandeling in een dyslexiepraktijk, geldt de basisondersteuning van de school.

2.1 Ondersteuningsniveau 1 (ON1): Goed onderwijs in klassenverband

De basis is goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband (stap 1 t/m 3). Het gaat hier om adequaat ingericht effectief lees- en spellingonderwijs op groepsniveau. Op ON1 staan het effectief gebruik van de methode, het bieden van voldoende tijd voor lees- en spellingonderwijs, het zo nodig herhalen van de klassikale instructie, de kwaliteit van de instructie, het klassenmanagement en het hanteren van een leerlingvolgsysteem centraal.

2.2 Ondersteuningsniveau 2 (ON2): Extra begeleiding in de klas

Wanneer de leerling onvoldoende profiteert van het basisaanbod (ON 1), wordt het lees- en spellingonderwijs voor deze leerling geïntensiveerd. Wat is nu het onderscheid tussen ON1 en ON2? ON2 is een intensivering van ON1: verlengde en verdiepte instructie, herhaling in kleinere stappen, specifiekere inhoud en met meer oefentijd en meer begeleidde oefening. Het doel van ON2 is dan ook dat de leerling de aansluiting met de methode, en daarmee met de groep, kan behouden. De effectiviteit van de ondersteuning van de leerkracht en de bestede leertijd bepalen het succes van ON2. Het gaat erom de leerling zo te ondersteunen en begeleiden zodat deze de volgende stap binnen het curriculum op tijd kan maken en de leerling – binnen de bandbreedte die de school daarvoor heeft vastgesteld – de aansluiting met de groep behoudt (convergente differentiatie). Binnen ON2 is de tijd die daaraan wordt besteed geen normatief criterium (wordt niet voorgeschreven), maar staat zij ten dienste van bovengenoemd doel. De begeleiding stopt als de leerling weer aansluiting heeft bij de groep. In hoofdstuk 4 wordt het tweede ondersteuningsniveau verder uitgewerkt.

2.3 Ondersteuningsniveau 3 (ON3): Specifieke lees- en spellinginterventies

Wanneer ON1 en ON2 er niet toe leiden dat de leerling het tempo van de groep kan bijhouden, maar zijn lees- en/of spellingontwikkeling stagneert, worden meer specifieke interventies geboden. *Specifiek* houdt in dit geval in dat de gekozen interventie past bij de leerling en diens onderwijsbehoeften en is afgestemd op hiaten in diens lees- en/of spellingontwikkeling. Om dit helder te krijgen kan een nadere lees- of spellinganalyse nodig zijn. De keuze voor de aanpak is individueel afgestemd op grond van hiaten. Met andere woorden, de interventie is bewust

gericht op juist die elementen in het lees- en spellingproces waar de leerling laat zien moeite mee te hebben. In de organisatie kunt u, afhankelijk van de onderwijsbehoefte van de leerling, beredeneerd kiezen voor een individuele of groepsgewijze (max. 4 leerlingen) aanpak. Echter, ON3 is een zoektocht naar de juiste aanpak voor precies die ene leerling. Deze zoektocht vraagt soms om een tijdelijke individuele aanpak. ON3 wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 5.

2.4 Gestapelde zorg

Het onderwijscontinuüm (Figuur 1) gaat uit van gestapelde zorg. Dit houdt in dat – afhankelijk van de ernst van de problematiek – de leerling een passend onderwijsaanbod krijgt op:

- Ondersteuningsniveau 1
- Ondersteuningsniveau 1 + ondersteuningsniveau 2
- Ondersteuningsniveau 1 + ondersteuningsniveau 2 + ondersteuningsniveau 3.

Gestapelde zorg betekent dat de zorg op ON 1 én ON2 ook blijft doorgaan wanneer zorg op ON3 wordt geboden.

2.5 Het aantonen van hardnekkigheid

Wanneer de lees- en/of spellingontwikkeling achterblijft ondanks goed uitgevoerde en voldoende intensieve interventies op ON2 en ON3 worden de lees- /spellingproblemen hardnekkig genoemd: de lees- en/of spellingontwikkeling stagneert en de leerling profiteert niet of nauwelijks van de geboden interventies. De school onderbouwt de hardnekkigheid door de geboden ondersteuning op niveau 1, 2 en 3 op navolgbare wijze te documenteren in een leerlingdossier, bijvoorbeeld het **Leerlingdossier Dyslexie**.

2.6 Het aantonen van achterstand

Om het criterium van achterstand aan te tonen, worden genormeerde en gevalideerde toetsinstrumenten op de hoofdmeetmomenten afgenomen. In de **Leidraad vergoedingsregeling dyslexie van onderwijs naar zorg** is een stappenplan voor toetsing, onderwijs, begeleiding en doorverwijzing opgenomen dat hierbij gebruikt kan worden.

Normatief:

De achterstand is dusdanig dat een leerling voor vergoede zorg kan worden aangemeld als de scores op 3 hoofdmeetmomenten waren:

- Lezen: 3x een V-(min)-score of E-score (zwakste 10%)

OF

- Lezen: 3x een V-score of lage D-score (zwakste 20%) en Spelling: 3x een V-(min)-score of E-score (zwakste 10%)

Vanuit de definitie van dyslexie wordt de achterstand op lezen beoordeeld op *woordleesniveau*.

Enkele specifieke doelgroepen daarbij zijn:

- Leerlingen met een doublure: zie **Richtlijn omgaan met doublures bij de screening voor toegang tot vergoede dyslexiezorg**.
- Hoogbegaafde leerlingen: zie **Richtlijn lees- en spellingproblemen in combinatie met hoogbegaafdheid**.
- Leerlingen met co-morbide problematiek: **Richtlijn comorbiditeit**.

De volgende toetsen voldoen aan de eisen voor valide, goedgekeurde toetsinstrumenten voor gebruik in het onderwijs:

- Technisch lezen op woordniveau: DMT, Screeningsinstrument Dyslexie (Cito).
- Spelling: Cito Spelling, SVT Spelling, PI-dictee.

3. Werkzame componenten extra ondersteuning bij lezen en spellen

Op basis van onderzoek en praktijkervaring kunnen er een aantal algemene kenmerken van een effectieve aanpak bij lees- en spellingproblemen worden onderscheiden. Deze kenmerken gelden voor begeleiding op zowel ondersteuningsniveau 2 als 3. Hieronder volgt een overzicht van effectieve kenmerken. Dit helpt enerzijds om beredeneerde keuzes te maken om gerichte ondersteuning te kunnen bieden, en anderzijds om kritisch te kijken naar de uitgevoerde ondersteuning. Het gaat hier om een beschrijvingskader. Niet alle aspecten hoeven in elke aanpak terug te komen om een effectieve aanpak te kunnen zijn. Zie voor meer informatie o.a. de *Protocolen Leesproblemen en Dyslexie* (Expertisecentrum Nederlands). De aspecten vormen met elkaar een cyclische aanpak, waarbij elke leerstofeenheid eerst wordt doorlopen, voordat de leerling 'ruimte' heeft om zich op nieuwe leerstof te kunnen richten.

- **Taakgericht:** Er wordt gewerkt met letters, klanken, woorden, teksten.
- **Systematisch:** Planning van activiteiten wordt afgestemd op de leerdoelen op korte en lange termijn, waarbij wordt uitgegaan van een beredeneerde opbouw in moeilijkheidsgraad.
- **Expliciet:** De leerstof wordt in kleine stapjes aangeboden waarbij de leerkracht/leesspecialist het lees- en schrijfgedrag precies voordoet en moeilijkheden stapsgewijs bespreekt. De leerkracht/leesspecialist doet het voor, de leerkracht/leesspecialist en de leerling doen het samen en daarna doet de leerling het alleen.
- **Herhaling:** Leren gaat van verwerven, bereiken van accuratesse, versnellen door automatiseren naar flexibel toepassen of generaliseren. Herhaling is voor alle leerlingen nodig, maar leerlingen met lees- en/of spellingproblemen moet nog vaker in aanraking komen met letters en woorden om tot automatisering te komen.
- **Fonologisch georiënteerd:** Er wordt steeds gewerkt met aandacht voor de kwaliteit, met name de gedetailleerdheid, van de fonologische representaties van woorden (zie Box 1).
- **Oefenen op (letter/klank), woord-, zins- en tekstniveau:** Na elke introductie van een nieuwe moeilijkheid wordt er op verschillende niveaus geoefend.

- **Eerst goed, dan snel (tempoverhoging, blijvend aandacht voor accuratesse):** Eerst aandacht voor goed, daarna voor vlot en daarna voor geautomatiseerd (zo goed als aandachtvrij).
- **Aandacht voor woordstructuur:** Instructie moet niet alleen gericht zijn op het hele woord, maar ook op de woordstructuur en de eenheden binnen een woord (medeklinkerclusters, morfemen zoals -lijk en -heid).
- **Aandacht voor lees- en spellingmotivatie:** Door te werken aan verbeteren van lees- en spellingcompetentie.
- **Aandacht voor gerichte feedback:** Feedback is afgestemd op het doel: Hoe doet de leerling het nu (feedback)? Wat wil de leerling bereiken (feedup)? Wat moet de leerling daarvoor doen (feedforward)? en de basisbehoeften van de leerling.
- **Aandacht voor generalisatie:** Werken aan flexibele toepassing in nieuwe situaties.

Fonologisch bewustzijn is de vaardigheid om op foneemniveau de klankvorm van een woord te manipuleren. Bepalend is de kwaliteit of mate van gedetailleerdheid van de fonologische informatie van woorden zoals ze zijn opgeslagen in het lange termijngeheugen. We noemen dit ook wel de fonologische code van woorden. Er staat limonade en de leerling leest /nimonade/, er staat tong, de leerling leest /ton/. Mogelijk kent de leerling de lettercombinatie /ng/ nog niet als grafeem, maar het is ook mogelijk, dat /ton/ voor deze leerling de fonologische code van het woord tong is. Het betrekken van geschreven woorden én van het schrijven van woorden in de aanpak is dé manier om leerlingen meer bewust te laten worden van de fonologische structuur van woorden waardoor er een (meer) specifieke fonologische code van woorden ontstaat en auditieve deelvaardigheden zich ontwikkelen.

Box 1 Toelichting 'fonologisch georiënteerd' (zie voor meer informatie ook *Diagnostiek van technisch lezen en aanvankelijk spellen* [DTLAS] - Struiksma, Van der Leij, & Vieijra, 2018).

4. Ondersteuningsniveau 2 (ON2): Extra begeleiding in de klas

Intensivering van het onderwijsaanbod. Extra ondersteuning binnen de groep onder verantwoordelijkheid van de leerkracht voor de zwakste 25% van de leerlingen

ON2 richt zich op de zwakste 25% van de leerlingen. In Box 2 hieronder wordt uitgewerkt hoe u deze groep kunt identificeren. Het doel van ON2 is primair dat de leerling de aansluiting met de methode, en daarmee met de groep, behoudt. Het gaat erom de leerling te ondersteunen en begeleiden zodat de leerling de volgende stap van het curriculum mee kan maken en de lees- en spellingontwikkeling voortgaat. Verlengde instructie is het bieden van meer herhaling in kleinere stappen, specifiek van inhoud en met meer oefentijd en meer begeleide inoefening. ON2 is daarmee een intensivering, de zogenaamde verlengde instructie en begeleide inoefening, die wordt ingezet wanneer de leerling onvoldoende ontwikkeling doormaakt en daardoor ook de aansluiting bij het groepsproces dreigt te verliezen. Tijd is hierbij een zeer bepalende factor. De tijd die de leerling extra krijgt doet er zeker toe. Binnen ON2 staat de leertijd ten dienste van het doel (er is geen normatief criterium aan de hoeveelheid tijd gekoppeld). De begeleiding wordt voortgezet tot de leerling (weer) aansluiting bij de groep heeft.

Normatieve criteria ondersteuningsniveau 2

Ondersteuningsniveau 2 is:

- Verlengde instructie: een intensivering van de instructie door de leerkracht (herhaling in kleinere stappen, extra feedback en gelegenheid tot extra verwerking).
- Uitbreiding van de leertijd (zie hierboven)
- Het verlengen van de door de leerkracht geboden begeleide inoefening.

De geboden hulp wordt beschreven in een groepsplan en bevat meerdere werkzame componenten (hoofdstuk 3). Ze wordt na minimaal 10 en maximaal 12 weken geëvalueerd.

Bij ON2 wordt aangesloten bij de aanpak die in de klas gebruikt worden, behorend bij de methode. Deze kan eventueel aangevuld worden met andere materialen, mits deze aansluiten bij de methode. In alle gevallen bevatten deze meerdere werkzame componenten zoals beschreven in hoofdstuk 3.

Als gesproken wordt over de zwakste 25% van de leerlingen, kan dat op twee manieren worden uitgewerkt.

1. De eerste is dat u een genormeerde toets gebruikt en als grenswaarde de score neemt die in de normtabel staat. Het aantal leerlingen dat onder die waarde scoort, zegt iets over de kwaliteit van uw lees-/spellingonderwijs, ON1. Ze komen allemaal in aanmerking voor ON2. Landelijk scoort een kwart van alle leerlingen lager dan de grenswaarde. Als dat in uw groep de helft of meer is, doet u het minder goed dan uw gemiddelde collega. Zijn het er echter maar drie, gemiddeld is dat 10%, dan doet u het beter. Als u de effectiviteit van het onderwijs op uw school met elkaar bespreekt, is het aan de school om te bepalen of ze tevreden is met dit 'kengetal'.
2. Bij de andere manier van werken stelt u vast welke leerlingen het zwakste kwart vormen. Vervolgens stelt u vast welke toetsscore de grens tussen zwakste kwart en betere driekwart markeert. Die score noemen we de voldoende standaard. Het zwakste kwart van de leerlingen komt in aanmerking voor ON2, ongeacht hun score. Als u de effectiviteit van het onderwijs op uw school met elkaar bespreekt, is het aan de school om te bepalen of ze tevreden is met dit 'kengetal', het niveau van de voldoende standaard.

Als u met deze werkwijzen een beetje kunt spelen, kunt u ook kiezen voor een mengvorm, bijv. uw voldoende standaard komt overeen met de score die landelijk door 40% van de leerlingen gehaald wordt, maar daar kiest u voor omdat u vindt dat u dat van uw leerlingpopulatie mag eisen. Het betekent praktisch, dat u het percentage leerlingen dat voor ON2 in aanmerking komt, op 25% houdt en dat u de lat voor uw groep/school wat hoger legt.

Box 2 Het bepalen van de 25% zwakste leerlingen

5. Ondersteuningsniveau 3 (ON3): Specifieke lees- en spellinginterventies

Extra intensieve en systematische aanpak door het inzetten van specifieke interventies. De leerkracht en leesspecialist stemmen inhoud en aanpak af voor de zwakste 10% van de leerlingen.

Wanneer de lees- en/of spellingontwikkeling stagneert, ondanks adequaat onderwijs en begeleiding op ON2, moeten meer specifieke interventies worden geboden. *Specifiek* houdt in dit geval in dat de gekozen interventie past bij de leerling en diens onderwijsbehoeften en speciaal is afgestemd op diens hiaten in de lees- en/of spellingontwikkeling. Met andere woorden: de gekozen interventie is specifiek gericht op juist die elementen in het lees- en spellingproces waar de leerling aantoonbaar moeite mee heeft.

Normatieve criteria ondersteuningsniveau 3

Ondersteuningsniveau 3 is:

- Specifieke interventie die afgestemd is op de hiaten in de ontwikkeling van de betreffende leerling(en), zoals vastgesteld op grond van een foutenanalyse.
- Intensieve en systematische toepassing van deze specifieke interventie.
- Uitbreiding van de leestijd met minimaal 3 x 20 minuten (of in ieder geval in totaal tenminste 60 minuten) per week.
- Geboden door een gekwalificeerde professional (zie Box 3).
- Bij voorkeur individueel om goed aan te kunnen sluiten bij de ontwikkeling van de leerling, óf in kleine groepjes (max. 4 leerlingen) met leerlingen met vergelijkbare hiaten in de ontwikkeling en vergelijkbare onderwijsbehoeften.

De geboden hulp wordt beschreven in een handelings- of groepsplan (zie Box 4) en bevat meerdere werkzame componenten (hoofdstuk 3). Ze wordt na minimaal 10 en maximaal 12 weken geëvalueerd.

Wie mag de begeleiding geven op ondersteuningsniveau 3?

- Leesspecialist (bevoegd leerkracht met aanvullende opleiding: o.a. master SEN, basiscursus leesspecialist CED-Groep, leergang leescoach en leesspecialist CPS)
- Remedial Teacher
- Intern Begeleider
- Leerkracht, in samenspraak met één van bovengenoemde leesspecialisten of een orthopedagoog of psycholoog met als specialisatie leerproblemen. De leesspecialist, orthopedagoog of psycholoog dient dan ten minste betrokken te zijn bij het opstellen van het handelingsplan en bij de evaluatie.
- Onderwijsassistent, mits de inhoud en wijze van aanbieden van de begeleiding nauwkeurig beschreven is (Oostdam, Blok en Boendermaker, 2012) en een specialist (leesspecialist, remedial teacher, intern begeleider, orthopedagoog of psycholoog) betrokken is bij het opstellen van het handelingsplan en het volgen van de ontwikkeling gedurende de interventie.
- Wanneer de school moeite heeft ondersteuningsniveau 3 op een juiste manier in te richten, kan dit ingevuld worden door een externe partij, bijvoorbeeld een RT'er of een logopedist met specialisatie dyslexie. Dit wordt bekostigd door de basisschool en niet door ouders. De begeleiding valt onder de verantwoordelijkheid van de basisschool.

Box 3 Normatieve criteria voor het bieden van ondersteuningsniveau 3

Opmerkingen bij Box 3:

- De leerkracht wordt gezien als generalist in het onderwijs. Het bieden van ON3 doet een beroep op meer specialistische vaardigheden die niet alle leerkrachten – logischerwijs – bezitten. De uitvoering kan bij de leerkracht liggen, de samenwerking met een specialist is dan een voorwaarde.
- De begeleiding mag niet worden gegeven door een leesouder, een oudere leerling of leesmaatje. Voor *Bouw!* (zie ook pag. 18) geldt dat op grond van onderzoek is aangetoond dat het wel mogelijk is dat ouders en oudere leerlingen worden ingezet als tutor, mits de leesspecialist samen met de leerkracht de ontwikkeling goed volgt. De leesspecialist of leerkracht neemt de tussentijdse toetsen af en blijft verantwoordelijk voor de inrichting van de begeleiding.

Box 4 Normatieve criteria voor een groeps-/handelingsplan

Normatieve richtlijnen voor een handelingsplan:

- De beginsituatie is aangegeven (nulmeting)
 - Welke toets is afgenomen en wat was het resultaat (score, niveau)?
 - Waar laat de leerling uitval zien? (foutenanalyse, mag ook los beschikbaar zijn).
- Er zijn SMART-O-doelen opgesteld voor deze individuele leerling
 - De doelen zijn specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch, tijdsgebonden, onderwijsbaar.
 - Wat wil je verbeteren? (bijv. uitbreiden letterkennis, fonologische vaardigheden, verbeteren leesaccuratesse, verhogen leestempo, beheersen regel open en gesloten lettergreep).
 - Er wordt aangegeven wanneer er met welke toets(en) wordt geëvalueerd.
- Er is beschreven hoe de hulp wordt georganiseerd
 - Wie geeft de begeleiding? (leerkracht, IB, RT, leesspecialist, onderwijsassistent onder begeleiding van leerkracht, IB, RT of leesspecialist)
 - Op welke momenten en hoe lang?
 - In welke periode/aantal weken wordt de hulp geboden?
 - Hoe groot is de groep leerlingen die tegelijkertijd begeleiding krijgt?
 - In welke ruimte? (In of buiten de klas? Op de gang, in RT-ruimte etc.)
- Hoe wil je het doel bereiken? Welke materialen en methodes worden op welke manier gebruikt?
- Evaluatie
 - Welke toets is afgenomen?
 - Wat is het resultaat?
 - Zijn de doelen bereikt?
 - Vervolg?

Box 4 Normatieve criteria voor een groeps-/handelingsplan

Opmerkingen bij Box 4:

- Bij het beschrijven van de geboden hulp gaat het er nadrukkelijk om dat de gemaakte, inhoudelijk keuzes navolgbaar worden verantwoord. De relatie van de werkzame
- componenten met de onderwijsbehoeften van de leerling staat centraal.
- Bij het verantwoorden van de groeps grootte van interventies op ON3 wordt de keuze voor de groeps grootte helder beargumenteerd.

- Indien de geboden hulp wordt beschreven in een groepsplan dient de specifieke afstemming op de leerling in kwestie expliciet te worden beschreven en dienen de namen van andere leerlingen geanonimiseerd te worden.
- Voorbeelden van SMART-O geformuleerde doelen zijn:

NIET	WEL
Klank-tekenkoppeling beter.	Tweetekenklanken 80% beheersing.
Minder spellend lezen.	Percentage spellend gelezen woorden in M4-teksten van 40% naar 20%.
Auditieve synthese oefenen.	80% beheersing van auditieve synthese op MKM-niveau.
De leesmotivatie verbeteren	Leesmotivatie stijgt op een schaal 1-10 van 5 (zoals X bij aanvang zelf heeft benoemd) naar 7.

Suggesties ON3 voor lezen

Geschikte remediërende leesmethoden en aanpakken zijn (lijst is niet uitputtend):

- *Bouw!*⁵
- *Connect Klanken & Letters, Woordherkenning, Vloeiend lezen*
- *Estafette aanpak 1* (4x 15 minuten) met daarbinnen *Wacht-hint-prijsmethodiek*
- *Leesbalans*
- *Ralfi*
- *Toch nog leren lezen*
- *Taal in blokjes*
- *Veilig leren lezen*⁶
- *Zuid-Vallei Lezen*

Suggesties ON3 voor spellen

Geschikte remediërende spellingmethoden zijn (lijst is niet uitputtend):

- *Leren lukt in de klas*
- *PI-Spello*, in de vorm van specifieke interventie

⁵ *Bouw!* is in basis een preventieprogramma op individueel niveau. Met het oog op preventie heeft beginnen halverwege groep 2 de voorkeur, maar ook beginnen bij de start van groep 3 is effectief. *Bouw!* kan ook ingezet worden als remediërend programma als leerlingen al vastgelopen zijn, wel is het bereik beperkt tot max. halverwege of eind groep 4.

⁶ Door Zwijsen is een document gemaakt hoe *Veilig leren lezen* ingezet kan worden op de verschillende ondersteuningsniveaus: *Effectieve begeleiding technisch lezen en spelling op ondersteuningsniveaus met Veilig leren lezen kim-versie*.

- *Taal in blokjes*
- *Staal*⁷
- *Zo leer je kinderen lezen en spellen*
- *Zuid-Vallei Spelling*

Een leerling zelfstandig, zonder begeleiding, laten oefenen met een (computer)programma volstaat niet.

⁷ Door Malmberg is een document gemaakt hoe *Staal* ingezet kan worden op de verschillende ondersteuningsniveaus: *De juiste begeleiding op zorgniveaus met Staal spelling*.